

ливість до якості виконання усіх функцій та обов'язків, які на нього покладаються, а також вимогливість до своєчасного і якісного виконання студентами завдань, передбачених навчальними програмами дисциплін, які він викладає. Одним з показників цієї відповідальності є висока особистісна організованість самого педагога, завдяки якій він і має змогу ефективно здійснювати всі види своєї професійної діяльності й отримувати від неї глибоке задоволення.

Отже, справжнього педагога характеризують чесне виконання своїх обов'язків та доброзичливість, а критична об'єктивна самооцінка виступає критерієм його відповідальності, його професійної і громадянської зрілості. Особливої ролі вона набуває при самоаналізі його досягнень у навчально-виховній діяльності, зокрема у прищепленні моральної, професійної та громадянської відповідальності своїм студентам.

Список літератури: 1. Алексеєнко Т.Ф. Відповідальність особистості // Енциклопедія освіти /Акад.пед.наук.України; головний ред.В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 106–107. 2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник / Г.П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с. 3. Відповідальність як педагогічна категорія : навч.-метод. посіб. /О.С. Пономарьов, Н.В. Серета, М.К. Чеботарьов. – Х.: Вид-во Підручник НТУ «ХШ», 2013. – 172 с. 4. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О.І. Гура. – Київ: центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 5. Євтух М.Б. Педагогічна діяльність / М.Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 6. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси: Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с. 7. Ігнатюк О.А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи»/ О.А. Ігнатюк // «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія». – Харків: НТУ «ХШ», 2014. – № 2. – С. 45–52

*Крутій О.М.
м. Харків, Україна*

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА ЯК ЧИННИК ДОВІРИ ДО ВЛАДИ

Дослідження природи влади дозволяють стверджувати, що влада завжди передбачає асиметрію відносин. В тих випадках, коли вона відк-

рито проявляє примус, це очевидно. Проте асиметрія виникає й тоді коли вплив спирається на взаємний із громадськістю інтерес та ціннісну згоду. Причиною асиметрії є наявність у влади контролю над ресурсами, інформацією, інтерпретацією цінностей, смислів та цілей. Асиметрію владних відносин в демократичних державах знімають, з одного боку наявність демократичних інституцій (партії, громадські об'єднання, вибори, форми PR) з іншого особистісний потенціал та зрілість політичної еліти, що публічно затверджує форми політичного діалогу. Особистісні характеристики політичного лідера, суттєво впливають, за відсутності безпосереднього діалогу між владою та громадськістю, на те, щоб форми управління не перетворювалися на демонстративність публічних інституцій, «обманюючи публіку» [11, с. 190–197]. Відсутність можливості активної участі громадськості в державному управлінні, володіння об'єктивною інформацією та розуміння подій, породжує незгоду та низький рівень довіри населення до здійснюваної політики, до нових інституцій та лідерів.

Про кризу довіри народу до влади пишуть як вітчизняні так й зарубіжні автори. Наявність або відсутність довіри народу до політичних лідерів та вплив цих факторів на психологічну атмосферу в суспільстві, розглядається в роботах таких авторів, як А. Юр'єв, А. Дмитрієв, А. Панарін та ін [3; 9; 14]. Серед зарубіжних авторів, які розглядають дану проблему, привертають увагу М. Сеймур, В. Шнейдер [4; 5]. Розробці заходів необхідних для збільшення довіри в міжнародній практиці, присвячено дослідження М. Крепова, А. Севака [4; 5].

Феномен довіри вимагає для свого аналізу застосування міждисциплінарного підходу, інакше кажучи, цілісне вивчення феномена довіри необхідно вести з урахуванням специфіки розгляду даного явища з позицій різних наук. В роботах вітчизняних та зарубіжних вчених недостатньо представлений соціально–психологічний та філософський аспект вивчення особистісних характеристик політичних лідерів, їх взаємодії з громадськістю та вплив цих факторів на довіру, це і стало предметом даного дослідження.

Якщо визначити, що до функцій лідерів держави можна віднести реалізацію прав і свобод громадян, ефективне рішення соціальних завдань, надання державних соціальних послуг, вирішення соціальних конфліктів, то дуже велике значення має виконання ними функції посередника у владних відносинах між державою й населенням. Такий стан справ виводить на перше місце питання впливу особистісних якостей лідера та його здатності до дієвого політичного діалогу на рівнях державного управління.

У філософській етиці довіра розглядається як етична категорія моралі, що відображає моральні відносини між людьми, моральні нор-

ми, пов'язані з добровільними взаємними зобов'язаннями, як у суспільному, так і в особистому житті й засновані на моральному кредиті. Філософи відзначають, що довіра являє собою якісно особливий стан моральної свідомості, що включає в себе моральні почуття й переконання, які і є мотивами або стимулами поведінки особистості. Довіра – це раціональний прояв людської психіки й основну функцію її вони бачать у довірі як регуляторі моральних відносин [2; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 14].

Соціально-психологічний підхід до розгляду феномена довіри спрямований на виявлення умов і факторів виникнення довіри, вивчення закономірностей прояву й опис характеристик. Так, у соціально-психологічних дослідженнях проблема довіри розглядалася в контексті розробки проблеми соціально-психологічного впливу (В. Бехтерев, А. Бодальов, Б. Поршнев), у дослідженнях соціально-психологічних аспектів авторитету (М. Вебер, Н. Кейзеров, А. Свенцицкий). при вивченні проблеми значимих інших (В. Князев, А. Кроник, Е. Хорошилова) та виникнення довіри у умовах діалогічного спілкування С. Кон. В. Лосенков, И. Полонский Т. Скрипкина) Значне число закордонних досліджень представлено в контексті вивчення саморозкриття, спілкування й міжособистісних відносин (А. Маслоу, С. Джуард) [1, 4, 5, 7, 10].

З позиції нашого дослідження, привертає увагу робота Т. Скрипкиної, яка вивчає феномен довіри, як фактор діалогової взаємодії. Вона визначає, що довіра виникає в ситуації безпеки, яка можлива в умовах симетричного спілкування, що саме являє собою діалог. Т. Скрипкина виділяє декілька видів довіри: довіра до світу, довіра до інших та довіра до себе. В залежності від ситуації, людина відображає окремі фрагменти дійсності: одним – довіряє повністю, другим – в меншій мірі, третім – не довіряє зовсім. Все узагальнюється та формується в базову установку особистості, яка проявляється у відчутті довіри, або недовіри до оточуючих, а також до себе. Причому, особистість усвідомлює цю установку лише в ситуації змін, коли зрушуються його орієнтири. В цілому довіра виступає засобом діалогізації взаємовідносин зі світом та з самим собою [10].

Все вищесказане дозволяє охарактеризувати довіру як соціально-психологічний феномен. Соціально-психологічний та філософський підходи до розгляду феномена довіри спрямовані на виявлення умов і факторів виникнення довіри, вивчення закономірностей прояву й опис характеристик. У якості основних формально-динамічних характеристик довіри виділяються, по-перше, вибірковість (селективність), що означає, що людина довіряє вибірково (довіра адресується різним людям), по-друге, парціальність, тобто стосовно різних об'єктів довіра має істотні розходження по змісту, по-третє, міру, що є найважливішою характеристикою довіри як самостійного соціально-

психологічного явища. Ці параметри дозволяють говорити про різні прояви міри довіри різним людям.

Дослідження, яке було проведено політичними психологами, спрямоване на виявлення потенційної довіри населення до політичній еліті, показало, що рівень довіри певною мірою визначається особистісними характеристиками політичного лідера та готовністю до політичного діалогу з народом. При визначенні провідних особистісних якостей політичних лідерів, було використано розроблений Т. Скрипкіною психосемантичний портрет людини, яка викликає повну довіру. В якості об'єктів дослідження десять видатних російських політиків державного рівня, які дотримуються різних політичних поглядів. Піддослідним була запропонована за допомогою спеціальної анкети оцінити ступень враженості за п'ятибальною шкалою 36 якостей особистості кожного з 10 перерахованих політичних діячів [10].

Перелік якостей політичного лідера, який оцінювався автором, представляє собою психосемантичний портрет людини, яка викликає повну довіру. До нього увійшли наступні якості особистості: вірність, чесність, доброта, щирість, надійність, уважність, ввічливість, незалежність, самостійність, справедливість, веселість, оптимістичність, самовладання, гордість, порядність, комунікативність, розсудливість, відповідальність, лагідність, серйозність, цілеспрямованість, чуткість, безстрашність, душевність, авторитетність, добродушність, гуманність, догадливість, мудрість, дружелюбність, інтелігентність, допитливість, ум, терплячість, холонокровність, організованість тощо.

Данні, отримані Т. Єлохіною в ході анкетування виявити структуру потенційної довіри політичному лідеру. До цієї структури, за результатами проведеного факторного аналізу, було включено 4 фактори. До першого фактору були віднесені такі якості: душевність, дружелюбність, чуткість, доброта, гуманність, комунікативність. За своїм змістом цей фактор був названий «душевність» [4]. Другий фактор складають такі якості: цілеспрямованість, організованість, ум, догадливість. Ці якості входять до інтелектуальної та вольової сфери особистості. Політик, який має ці якості, демонструє готовність приймати раціональні виважені рішення, активно втілювати їх в життя. Крім того, він передбачає наслідки своїх дій та уникає невиправданого ризику. Третій фактор об'єднав такі якості: чесність, надійність, вірність, справедливість, щирість, порядність. Цей фактор можна назвати – «моральність». Виявлена потреба у піддослідних бачити в якості політичного лідера високоморальну людини свідчить про неприйняття маніпулятивного стилю діяльності та відання переваги діалогу, як провідної стратегії в політиці, так і в повсякденному житті. І нарешті, четвертий фактор склали наступні

якості: самостійність, незалежність, гордість, самовладність. Це фактор «особистісної автономії». Відомо, що автономність є важливою характеристикою самоактуалізованої особистості (за А. Маслоу), яка готова витратити свій потенціал на благо суспільства. Відповідно, підслідні вказують, що довіру викликають політики, які проявляють незалежність, внутрішню свободу, стійкість у кризових ситуаціях, самостійність у прийнятті рішень та готовність нести відповідальність за них [8].

За результатами психологічного дослідження, що було проведене на базі Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України можна відмітити, що в нашій групі, за певними параметрами характеристики особистості політичних лідерів співпадають з психологічним портретом «співробітників». До таких належать, перш за все, спрямованість особистості «на справу» і достатній рівень продуктивності мислення. Однак, за певною частиною характеристик особистості (домінування есктернального локусу контролю і високий рівень категоричності), вони не збігаються і, навпаки, притаманні характеристики «суперників». Неоднозначність отриманих результатів свідчить про те, що, з одного боку, є суб'єктивний потенціал до розвитку здатності особистості до діалогової взаємодії, а з іншого – актуальний рівень не відповідає належному і потребує корекції [5].

Спираючись на модель особистісних якостей політичних лідерів, як умови довіри населення, слід відмітити, що сама наявність таких особистісних якостей, як чесність, відкритість для громадян та високий загальний інтелектуальний рівень, складають основу довіри до влади в сучасних політичних умовах України. Однак, слід відмітити, що недостатня представленість в структурі особистості сучасних українських політиків базових якостей довіри – гуманність, душевність, здатність до співробітництва та компромісу, є бар'єром на шляху політичного діалогу і, як результат, відсутності високого рівня довіри.

Список літератури: 1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. / А.А. Бодалев. – М.: Прогресс, 1982. – 350 с. 2. Бурдьє П. Социология политики: [Пер. с фр.] / Сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с. 3. Дмитриев А.В. Конфликтология . / А.В. Дмитриев. – М.: Наука, 2003. – 450 с. 4. Елохина Т.П. Психология политического сотрудничества в России / Т.П. Елохина. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2004. – 260 с. 5. Крутій О.М. Діалогова взаємодія органів державної влади та громадськості : [монографія] / О.М. Крутій . – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – 236 с. 6. Копылова Ю.Н. Доверие населения как фактор повышения со-

циального статуса органов государственной власти: Дис... канд.псих.наук: 19.00.05. – М., 2009. 189 с. 7. Корженко В.В. Константи довіри / В.В. Корженко, О.В. Лапко / Науковий збірник Актуальні проблеми Державного управління № 3 (11), 2009. – С. 53–63. 8. Маслоу А.Г. Психология Бытия. / А.Г. Маслоу.– СПб. Изд-во СПб. ун-та, 1998. – 420 с. 9. Панарин А.С. Философия политики. / А.С. Панарин. – М.: Наука, 1996. – 390 с. 10. Скрипкина Т.П. Психология доверия. / Т.П Скрипкина. – М.: Наука, 2007. – 390 с. 11. Уильямсон О.И. Экономические институты капитализма: фирмы, рынки, «отношенческая» контракция. / О.И. Уильямсон. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1999. – 200 с. 12. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью / Ю. Хабермас. – М. : Academia, 1995. – 256 с. 13. Халипов В.Ф. Власть. Политика. Государственная служба / В.Ф. Халипов, Е.В. Халипова. – М.: Луч, 2007. – 271 с. 14. Юрьев А.И. Системные описания в политической психологии. / А.И. Юрьев. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1996. – 480 с.

*Ланских М.В.
г. Белгород, Россия*

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ РУКОВОДИТЕЛЯ-ЛИДЕРА КАК УСЛОВИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЕГО УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Современный этап истории человеческой цивилизации характеризуется такими особенностями, как глобализация практически всех сфер социальной жизни, широкая информатизация общественного производства, образования, науки и культуры, ускорение научно-технического и социального прогресса. При этом человечество сталкивается с целым рядом серьезных проблем, многие из которых несут реальную угрозу самому существованию человека как биологического вида и существования нашей цивилизации вообще. Все это существенно усложняет процессы функционирования и развития многих социальных систем и, соответственно, усложняет управление ими. Кроме того, сегодня существенно вырос образовательный и квалификационный уровень людей, а следовательно, и их самоидентификация. Это также требует новых подходов к управлению ими и их профессиональной деятельностью, как об этом четко пишет Питер Друкер [1].

Эти обстоятельства предъявляют принципиально новые требования как к выбору целей и характера управления людьми, так и к профессиональной компетентности руководителя, его профессионально и